

SHENJTORJA E SHPATIT

TREGIME

8SH-94-32

8SH-94-32

SH 46

BIBLIOTEKA E RINISË

5^A

Shenjtorja e Shpatit

(Tregime)

2455

~~4425~~

BIBLIOTEKA E RINISË
PRISHTINE

SHTËPIA BOTONJËSE «NAIM FRASHËRI»

PËRSHESI I PAPUT

Xha Trifoni, që kur lindi e u bë kaq plak me shkop në dorë e dhëmballë në kamare, nuk pa një herë diell me sy.

Mëngjezeve, me natë, kur xha Trifoni me qetë përpara e hostenin krahëve, si në të ri, shkonte në arë, diellin e linte gjithë prapa krahëve, më gjumë a më të zgjuar. Pastaj pak e nga pak dielli shpërgjumej duke ngritur kokën nga jastëku i Baba Tomorit dhe hapte gojën mbi fushat e Myzeqesë kur plaku ish më të sosur a brenda në arë. Ashtu edhe kur kthehej: dielli gjithë prapa krahëve, tek pështeste sytë e skuqur nga dremitja mbi jastëkun hirosh të Apolonisë. Sa për pjesën tjetër të ditës, xha Trifoni as që kish nge të ngrinte kokë e të shihte diellin me sy.

Papu thotë më të mëngjër e më të djathtë se gjithë prapësia i vinte, xha Trifonit, nga tersllëku i kasolles e i arës, që i kish së prapi, të parën nga lind e të dytën nga perëndon, po xha Trifoni tundte kokën e përgjigjej gjithë po një:

— S'ka gjë, s'ka gjë, se mos zoti shihet kudo... — dhe punonte me besë në zemër e diell prapa krahëve.

Meqë dielli s'këmbente udhë e xha Trifoni mendje, kasollja mbet atje tek ja kish lënë gjyshi e arat ku ja kish shënuar subashi ¹⁾ E kështu shkonin e vinin vitet. Lëmenjtë ndronin vend, kuajt zot, bishat strofkull, po plaku s'këmbente zemër.

* * *

Më të dalë të qershorit a më të hyrë të korrikut çdo shën Pjetër në mot, xha Trifoni nuk shtrohej vetëm e me të shtëpisë në sofër. Kryqin e perëndisë aso dite e bënte mbi bukë të tij papu Stefan. Papu Stefan, në doni të dini hollë-hollë, na ish prifti i shën Kozmait. Le që kush nuk e njih papun, njeriun e perëndisë, që flet me zotin kudo ndodhet: në kishë në kishë, mbi gomar mbi gomar, në sofër, në sofër. Po ca më fort e njih krahu i përkëtejme lumit, që nga Mbrostari e në grykë të Semanit, se, çdo shën Pjetër në mot andej do ta kesh papun fshat më fshat e lëmë më lëmë, duke bekuar me borzilok e ajazëm të lashtat e stinës. Gjithë fshatrat e dinin siranë dhe shtëpitë radhën e tyre, pa nuk nxitoheshin në të korrat. Kish lëmë, të ndonjë fukaraj, që e zinte shiu i parë i vjeshtave, po pa ajazmën e paput nuk futej koqe në hambar. E papu ja fillonte bekimit që nga konaku më i parë i fshatit, nga lëmi i kapedanit ⁽²⁾ e pastaj lëmë më lëmë, gjer tek subashi të gjithë konakë

---

1) Fshatarë të pasur, mëkëmbës të beut në fshat.

2) Çifligarë të krishterë.

me pagurin në kamare e djathë në shëllirë të re. Sa për lëmenjtë e të këputurve, kish dhjakun papu që s'e mbante më kot pas. Dhe dhjakut i zinte dora si në bekim ashtu edhe në hakë, po aq mbarë sa dhe paput.

Po për lëmin e xha Trifonit puna ndryshon. Atje shkonte vetë papu, pasi mbaronte një herë lëmenjtë e tjerë. Me një tra, vërtet, e kish kasollen xha Trifoni, po papu s'vinte re. Pastaj kosi i bullicave të teto Frosinës, i ëmbël e i mpiksur për ta prerë me thikë, nuk kish të sharë. Dhe papu Stefani na e hante keq atë të shkretë pershesh.

I I

Një shën Pjetër papu na këmbëu udhë e zakon. Nuk e mvari më kamillafin në furkën e teto Frosinës, atje prapa derës, megjithëse lëmenjtë e botës i spërkati tutje e tëhu me borzilok të ri e ajazëm të motit.

Xha Trifoni na u pismos pak dhe, dy ditë e dy net, kuajt mbetën të lidhur në lëmë e duajt e grurit lart në qerre.

— Se ç'ka papu me ne... — i tha e shoqja, teto Frosina,, atë mbrëmje, duke rënë në të shtruarat. Pastaj si shoi kandilin shtoi: — Diç më ha zemra, pa ku linte papu të thartohej kosi im...

Të tretën ditë e mori vesh xha Trifoni si qëndronte puna.

I thanë se papu na paskish marrë mëri me

të për shkak të atij laços, të birit, Naumit. Dhe Naumi, siç i thanë, na i paskish punuar një të pabërë. Kish shkuar ditën e të vdekurve, kur të gjallët mbyllin sytë me gjethe arre e të vdekurit shëtisin «traka-truk, traka-truk» nëpër ajro-dhimë, në shën Kozma, dhe kish bërë një zullum të madh me papu Stefanin që meshonte aso dite.

Djali i vogël i xha Trifonit na qe një laço sa për shtatëqind bashkë. Po edhe laços, vetëm, nuk i rrihet. E kështu, atë dië të shënuar kur shëtisnin edhe të vdekurit e jo të gjallët si Naumi me shokë, më të na mbledh nja tre laço të tjerë e na niset për në shën Kozma. Ç'patën në kullotë, lopë e qe, i lanë shpenguar fushave dhe vetë muarën bregun e lumit për në kishë. Udhës këputën sikush nga një gjethe arre e sikush u bëri nga një vrimë; aq sa për të parë të vdekurit që do të shëtisnin aso dite në kishë.

Kur sosën në shën Kozma, shpirt s'kish mbetur në ajat. Të gjithë kishin hyrë oë të shihnin, si çdo vit, me sytë e vulosur me gjethe arre, të vdekurit që ngrihen nga varret. Veç nja tre pleq të këputur, që gjenden në çdo panair a të kremte, rrinin e kollofitnin në derë të kishës ç'kish mbetur në fund të kanistrave, se me bark bosh s'ke ç'i do të vdekurit.

Të katër laçot hynë në kishë pa zë e bujë. Me takijet në njëren dorë e me gjethet e airës në tiatrën, duke hecur opingat fësh-fësh nëpër plloçat e shtratit të kishës, shkuan atje përpara. Qirinj nuk ndezën, se s'kishin para, po ikonat i puthën. Gjithë kisha, dhe prifti me psaltërit. kthyen kokën andej e bënë çudi me të katër,

sherretët e fshatit që ishin vënë më në fund në udhë të perëndisë.

Të katër loçparët ndenjën një copë herë urtë, duke nuhatur erën e fortë të kinjemit e të dyllit që u guduliste hundët e duke dëgjuar psaljen njësh, të mërziçme të paput. Pastaj s'ju ndej më rehat. Vështruan njëri-tjetrin në sy e, sikur ta kishin bërë me fjalë, lagën në gojë majrat e gishtrinjve dhe filluan të ndukin një nga një kokat e ndezura të qirinjve. Lambadhet, si kërcitën një grimë nga faji i pështymës, pushuan së derdhuri lot të njomë dylli dhe lëshuan përpjetë një bisht tymi. Njerëzit të ngacmuar nga era e rëndë e fitilit të shuar, nisën të kolliteshin; në fillim ata të rreshtit të parë, epitropi, bakalli i fshatit, subashi e pastaj me radhë, sikur t'ja mbanin ison parësisë, të gjithë gjer tek teto Frosina. Po kisha nuk është si shkolla. Perëndia nuk duron as qortime, as fshikëllima. Andaj kandillonafiti, çap-çap ngritur mbi majrat e opingës ju afrua lopçarëve e ua bëri rreptë me gisht:

— Kur s'ndizni, ç'keni që shuani!... — dhe zu të ndezë një nga një qirinjtë e fikur. Njerëzia, sikur të prisnin këtë, pushuan së kollituri. Kisha u krodh prapë në tymin hirosh të kinjemit dhe në litaninë e paput.

Papu Stefani, pasi psali sa psali, si duket mbaroi dhe ngriti gjethen e arrës e zuri sytë. Që të gjithë bënë ashtu si papu: vulosën sytë me fletët e pemës. Kështu bënë edhe të katër loçparët. Po vrima në gjethe ua ipte na, si në pëllëmbë, ajodhimën. Pritën sa pritën, po të vdekurit s'po dukeshin gjëkund. Të katër laçot vështruan njëri-tjetrin. Në atë kohë filloi «traka-truk, traka-truk»,

që dilte nga ajodhima mbytur-mbytur e përhapej pastaj si tymi i kinjemit e kumbonte nëpër kishë trazuar me litaninë e mekur të psaltit. Të katër lopçarët panë prapë nga ajodhima e vështruan prapë njeri-tjetrin. Diç panë pa i mori të qeshurit. Dhe ai që ja shkrepë i pari qe, për brengë të tij dhe turp të xha Trifonit, Naumi. Pastaj ja dhanë tre të tjerët, E kisha, këtë ditë të vdekurish u mbush me gas të madh. S'qe keq dhe kështu, po nuk zgjati. Ulurima e paput, që dridhte mjekrën dhe duart për qiell, dha pallë. Të katër ua mbathën këmbëve, po populli, i llahtaruar nga ngjallja e të vdekurve dhe pallma e paput, mori, o burra, të dalë nga dera. Papu Stefani vërviti prakat, me të cilat çdo mot, ditën e të vdekurve, bënte «traka-truk, traka -truk» dhe brodhi të zinte, të zinte vetëm... vetëm një. E prapë për brengë të tij e turp të xha Trifonit qëllloi që ky të qe Naumi. Ljepur Naumi në mes të njerëzisë, po ç'e do, papu s'kishte vetëm mjekrën të gjatë, po dhe duart!

Kur besimtarët në çardhak të kishës mblodhën mend, kuptuan se ata që uluritën patën qenë të gjallët. Plakat nisën të bëjnë kryq përsëri që i shpëtoi zoti nga të vdekurit, nusët u hodhën të gjejnë prakat e paput, teksa burrat qeshnin e mekeshin me të katër laçot.

Të gjithë vijnë e shkojnë, po zemërata e paput atë ditë nuk pati të rënë. Ashtu dhe veshët e Naumit, që i mbetën të kuq flakë e ndehur-ndehur, sikur të ishin llastikë e të gjuanin me ta harabelë.

— Hasha, hasha do ta bëj qerratanë! — kish thirrur si i tërbuar xha Trifoni kur i shtinë në vesh gjurulldinë e të birit në kishë dhe zemëratën e paput në ajodhimë.

Dhe hasha e bëri vërtet. Atë natë Naumi as u ngrys e as u gdhi në shtëpi. Në kufi të fshatit i thanë për zemërimin e madh të plakut dhe ai, nga frika e drurit, nuk shkeli në prag. Teto Frosina, gjithë atë natë, nuk mbylli sy. As xha Trifoni, që priste të shfrente paq mbi zuzarin që e kish turpëruar para zotit e njerëzisë. Po Naumi nuk u bë i gjallë.

Pas një jave gjithë fshati mori vesh, edhe xha Trifoni që e pat bërë hasha, edhe papu Stefani që i pat mallkuar ditën e pagëzimit, se Naumi ish hedhur përtej, tek partizanët.

— Në esfel të vejë!.. S'dua të ma zini më me gojë...! kish shfrehur në sy të burrave xha Trifoni. Po teto Frosinës, që fshinte sytë me kindat e kotllës, i pat folur me të butë.

— Hesht, deh, dhe ti! Atje, ja do të bëhet njeri, ja kështu!.. dhe i pat rënë truallit me stap.

Dhe vërtet, Naumi, u bë njeri. Trimëritë e tij s'kishin të rrëfyer. Edhe xha Trifoni e mori vesh, po bir s'desh ta quante gjersa papu mbante akoma mëri me të e Naumi s'përfillej për zemëratën e tij.

Të lashtat atë mot kishin marrë mbarë. Më t'ishin bymyer ato kallcat e të grunjtave e vaise-shin sa më një anë e më një anë, sikur të përshëndoshnin gjithë sa gjenin mb'udhë. Ujë të lumit mirrte tatëpjetë duke kënduar e mërmëritur mbi zajet që kish zbritur nga mali dhe kur e kur kthente kokën pas, andej bryleve, ku mezhda e lumit dy boj e ca njeriu e lart nuk i linte udhë. Në këto dhera kishte arat edhe xha Trifoni. Dhe mezhda e lumit, ashtu edhe ai, plak nga të rëndët, nuk i bëri udhë zemëratës që e kish marrë atë mot për të birin.

Lufta kish shkuar edhe në këto anë e si kudo, kish lënë vrage mbi tokë e vrage në zemër. Po si mbi tokë, ku çdo gjë u mbulua nga bagëtitë e stinës së re, ashtu dhe mbi zemër të njerëzisë ndihu kalci i ri, që përshëndeste botën përkulur gjer poshtë mbi dhe.

Kasollja i qe djegur xha Trifonit, nga gjer-manët e ballistët, po ara i qëndroi në vend. Nuk di, për mbarësi apo për ters, po papu Stefani diç i konte përditë në vesh.

— Dëgjo papun ti, pa s'të del liksht!... Ndro vend se prapësinë ta ka trualli. Unë flas me përrëndinë dhe perëndia tha: «Dhe kasollja u dogj dhe prapësia mbeti...». Ngrije të them, kasollen, në perëndim të arës, matanë, ballë diellit si ballë perëndisë, në do që të shohësh ditë të bardha.

Po xha Trifoni tundte kokën e s'këmbente mendje.

— Jo, mor, jo... Atje tek ma lanë kasollen